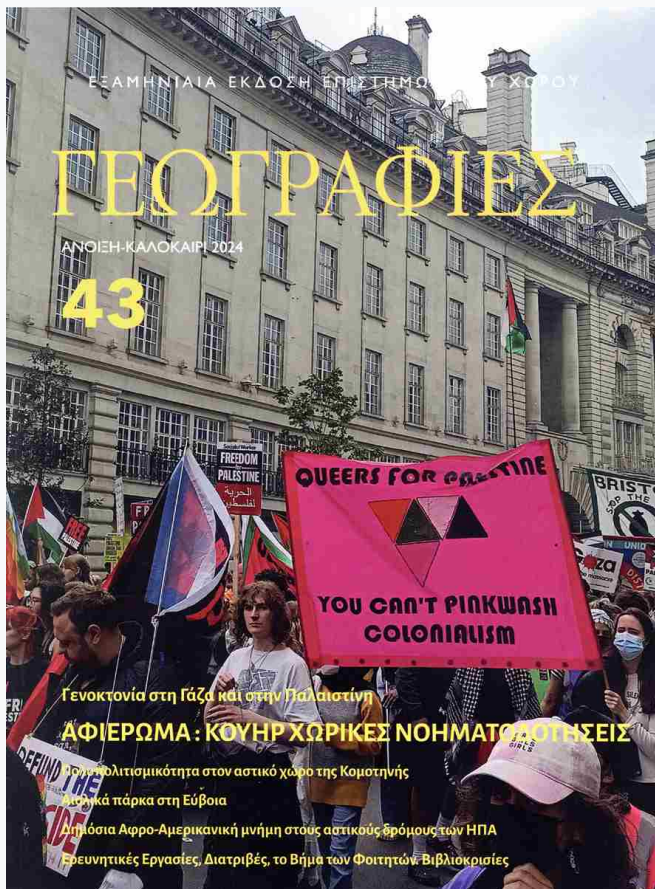


Γεωγραφίες

Γεωγραφίες, Τεύχος 43, 2024



ΔΗΜΟΣΙΑ ΜΝΗΜΗ ΚΑΙ ΟΔΩΝΥΜΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΦΡΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

Κυριακή Αλοϊζου

ΔΗΜΟΣΙΑ ΜΝΗΜΗ ΚΑΙ ΟΔΩΝΥΜΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΦΡΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

Κυριακή Αλοΐζου¹

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελούν τα οδωνυμικά ως αναπαραστάσεις της συλλογικής μνήμης και οι διαφοροποιήσεις τους ανάλογα με τα πολιτικά και ιδεολογικά συμφραζόμενα. Η ονοματοθεσία δρόμων αναδεικνύει την πόλη σε χώρο δημόσιας μνήμης, η οποία διαμορφώνεται από τις πολιτικές ατζέντες των ελίτ. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να αναδείξει τις οδωνυμικές μεταλλάξεις ως εκδήλωση του επαναπροσδιορισμού και του συσχετισμού δημόσιου χώρου και ιστορίας. Στην περίπτωση των Αφροαμερικανών των ΗΠΑ τα οδωνυμικά επέχουν θέση μηχανισμού επανόρθωσης και μεταβατικής δικαιοσύνης. Επιπλέον, λειτουργούν ως στρατηγική διεκδίκησης της δημόσιας αναγνώρισης του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ αλλά και της συμπερίληψης της αφροαμερικανικής ταυτότητας στο δημόσιο χώρο.

Λέξεις-κλειδιά: οδωνυμικά, πόλη-κείμενο, πολιτικά εργαλεία, νομιμοποίηση, συμβολικά μνημεία, δημόσια μνήμη, ιδεολογικοί μετασχηματισμοί, αφροαμερικανική κοινότητα

Public memory and toponymics in the Afro-American community in the United States

Kyriaki Aloizou

Summary

This study focuses on toponymics as representations of collective memory and their transformations depending on the political and ideological context. The name-giving of streets projects the city as a place of public memory shaped by the political agendas of the elites. The study highlights toponymic change as a manifestation of redefining and interconnecting public space and history. In the case of the Afro-Americans in the USA, the toponymics functioned as a reparation and transitional justice mechanism. Furthermore, the toponymics operate as a strategy of claiming Martin Luther King's public recognition and inclusion of the Afro-American community in the public space.

Keywords: toponymics, city-text, political tools, legitimization, symbolic memorials, public memory, ideological transformations, Afro-American community

1. Εισαγωγή

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης αποτελούν τα οδωνυμικά ως αναπαραστάσεις της συλλογικής μνήμης. Ειδικότερα η μελέτη έχει στόχο να αναδείξει τις οδωνυμικές μεταλλάξεις ως εκδήλωση του επαναπροσδιορισμού και του συσχετισμού δημόσιου χώρου και ιστορίας. Η παρούσα μελέτη δομείται σε δύο άξονες: ο πρώτος άξονας αναφέρεται στα οδωνυμικά και γίνεται ιστορική διαδρομή στη μακράιωνη παράδοση ονοματοθεσίας πόλεων φτάνοντας μέχρι και τον εικοστό αιώνα, όπου τα οδωνυμικά αποτελούν μέσο επίτευξης ισχύος ως πολιτικά σύμβολα (Azaryahu 1996). Ο δεύτερος άξονας εστιάζεται στο κίνημα των Αφροαμερικανών Black Lives Matter στις ΗΠΑ, σύμφωνα με το οποίο επιζητούνται οδωνυμικές αλλαγές ως μέσο απόδοσης δικαιοσύνης και συμπερίληψης στη δημόσια εκπροσώπηση.

1. kaloizou@sch.gr, kaloizou@gmail.com

Για την επίτευξη του στόχου της παρούσας μελέτης πραγματοποιήθηκε ευρέως φάσματος βιβλιογραφική ανασκόπηση. Με τον προσδιορισμό των όρων-κλειδιών και με τη βοήθεια μηχανής αναζήτησης πολλαπλών βάσεων δεδομένων εντοπίστηκε η βιβλιογραφία. Ακολούθησε κριτική αξιολόγηση και επιλογή πηγών που αφορούσαν τις μελέτες περίπτωσης. Η βιβλιογραφία συμπληρώθηκε με τη βοήθεια των παραπομπών των πηγών αυτών.

Όπως θα αναδειχθεί στις επόμενες ενότητες, τα οδωνυμικά στις μελέτες περίπτωσης της πόλης Τσατανούγκα στην πολιτεία Τεννέσσι, της Bulloch County στην πολιτεία Τζόρτζια και της Michael Griffith Street στο Μπρούκλιν της Νέας Υόρκης, λειτουργούν ως μηχανισμός μεταβατικής δικαιοσύνης. Συνιστούν μέσο επαναικδίκησης του δημόσιου χώρου επιτρέποντας στα θύματα της καταδυνάστευσης και του (οικιστικού) διαχωρισμού –εν προκειμένω του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ και του Michael Griffith– να τοποθετηθούν στο δημόσιο χώρο και να αναγνωριστούν ως θύματα αυτής της καταδυνάστευσης από την κοινωνική ελίτ, η οποία εν μέσω πιέσεων και διαμαρτυριών αναγκάζεται να τους κανονικοποιήσει και να τους συμπεριλάβει στον αστικό χάρτη.

Στις δύο πρώτες περιπτώσεις γίνεται αναφορά στον Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, διάσημο ακτιβιστή –βραβευμένο με το βραβείο Νόμπελ Ειρήνης το 1964– και ηγέτη του κινήματος της αναγνώρισης του ρόλου των μειονοτήτων. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι οδωνυμικοί μετασχηματισμοί για τον Μάρτιν Λούθερ Κινγκ αποτελούν τα δύο τρίτα των συνολικών οδωνυμικών μετασχηματισμών στις Ηνωμένες Πολιτείες (Kitada 2016). Η μνήμη του δε τιμάται από το 1986 ως επίσημη αργία την τρίτη Δευτέρα του Ιανουαρίου και από το 2000 η ημέρα μνήμης του αποτελεί ομοσπονδιακή αργία. Η τρίτη μελέτη περίπτωσης έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις δύο προαναφερθείσες περιπτώσεις, οι οποίες αναφέρονται σε μια ηγετική προσωπικότητα, καθώς ο Michael Griffith ήταν ένας νεαρός Αφροαμερικανός, ο οποίος δεν είχε επιδείξει ενδιαφέρον για θέματα της αφροαμερικανικής ταυτότητας και κοινότητας. Αντίθετα, είχε απασχολήσει τη δικαιοσύνη με υποθέσεις χρήσης ουσιών, προτού τελικά να έχει την τραγική κατάληξη του θύματος φυλετικού μίσους.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται αφορούν το ιδεολογικό, φυλετικό και κοινωνικό υπόβαθρο των οδωνυμικών μετασχηματισμών στις συγκεκριμένες μελέτες περίπτωσης. Και οι τρεις περιπτώσεις που μελετώνται υπήρξαν αντιπροσωπευτικές ως προς την αποκατάσταση της αδικίας που είχε συντελεστεί στα προαναφερθέντα

πρόσωπα –ανεξάρτητα από το συμμετοχικό ρόλο τους στον ακτιβισμό– και δείχνουν πώς ο νέος οδωνυμικός χάρτης καλείται να απονείμει μεταβατική κοινωνική δικαιοσύνη ανεξαρτήτως μορφωτικού, επαγγελματικού και κοινωνικού υποβάθρου των προσώπων που εξετάζονται.

Κοινός παρονομαστής όλων των προαναφερθέντων περιπτώσεων συνιστά το γεγονός ότι οι οδωνυμικές αλλαγές που συντελέστηκαν υπήρξαν αποτέλεσμα δράσεων της αφροαμερικανικής κοινότητας η οποία εναντιώθηκε με ποικίλους τρόπους στην πολιτική και κοινωνική ελίτ και στα επιχειρηματικά λόμπι. Επίσης, θα πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι οι συγκεκριμένες οδωνυμικές μεταλλάξεις συμπληρώνουν ή και ενισχύουν την αλλαγή συσχετισμών δυνάμεων στο ηγεμονικό αφήγημα.

1.1. Ο δημόσιος χώρος ως πεδίο διαπραγμάτευσης

Ο δημόσιος χώρος αναδεικνύεται σε πεδίο συγκρούσεων και επενδύεται με νόημα καθώς ομάδες διεκδικούν να εγγραφούν οι μνήμες τους στο χώρο. Τα μέλη κάθε ομάδας ή κοινότητας συνθέτουν ένα αφήγημα, την ιστορία τους σε ένα συγκεκριμένο χώρο και ο χώρος αυτός είναι σημαντικός για την παραγωγή και διεκδίκηση της μνήμης, η υποκειμενικότητα της οποίας τροφοδοτείται από ποικίλες παραμέτρους. Η μνήμη διεκδικεί την αποτύπωσή της στο χώρο, επιζητά την εγγραφή της στο δημόσιο χώρο, ο οποίος αποτελεί τη βάση της σύγχρονης πλουραλιστικής κοινωνίας, εκεί όπου επιτρέπονται οι αντιθέσεις για να οδηγήσουν στη σύνθεση του δημόσιου συμβολισμού. Εξάλλου, αυτή η σύνθεση των ετερογενών κοινωνιών συνεισφέρει στην ανάγνωση, κατασκευή και ανακατασκευή του βασιλείου της δημόσιας σφαίρας (Hebbert 2005).

Υπάρχουν περιπτώσεις όπου η κυρίαρχη συλλογική μνήμη διαφοροποιείται συγκρινόμενη με τη μνήμη που επιβάλλει ένα μνημείο σε ένα χώρο. Παρατηρούνται φαινόμενα καταστροφής ή απομάκρυνσης μνημείων για να αποδυναμωθεί το νόημά τους και η σημασία τους. Αυτό που επιζητείται με την καταστροφή των μνημείων είναι η λήθη. Η επιλεκτική διάθεση της δημόσιας μνήμης να ενσωματώνει ή να απωθεί έχει διαπιστωθεί και στη δική μας χώρα, όπως διαφαίνεται στην αποσιώπηση γεγονότων και στη διαχείριση της δημόσιας μνήμης μετά την εμφυλιακή σύγκρουση ανάλογα με τα προστάγματα της πολιτικής συγκυρίας του τόπου μας. Παρατηρούνται βανδαλισμοί μνημείων, οι οποίοι εντάσσονται «στο πλαίσιο επανεμφάνισης των αστικών κειμένων» (Halbwachs 2013: 184).

1.2. Η μνημονική συγκρότηση του αστικού τοπίου

Η πόλη είναι ένας «πολυεπίπεδος χώρος αναγνώσεων» (Δρουμπούκη 2014: 288), όπου υπάρχει μία αέναη διαπραγμάτευση, μία συνεχής αντιπαράθεση και ένας έντονος διάλογος με το παρελθόν. Ο μνημονικός ιστός συνεχώς μεταβάλλεται ανάλογα με τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες και τις επικρατούσες ή καταπιεσμένες ιδεολογίες. Υπάρχει μια διαρκής μεταβολή, είναι μια διαδικασία σε συνεχή διαμόρφωση, η οποία αντιμάχεται την ηγεμονική συλλογική μνήμη καθώς αναδύονται μνήμες μειονοτήτων ή αντιμνήμες. Όσο δε για τα μνημεία, η πολυσημία τους διαφαίνεται στο χαρακτηρισμό τους από τον Ρολάν Μπαρτ ως «αστικά κείμενα» (Δρουμπούκη 2014: 296). Πλήθος αναγνώσεων μπορεί να ευδοωθεί στα μνημεία, τα οποία συνεχώς «μετασχηματίζονται ανάλογα με τον προσωπικό τρόπο θέασης και αντιμετώπισής τους» (Δρουμπούκη 2014: 296).

Οι μνημονικοί τόποι μιας πόλης –μνημεία, γειτονιές, πλατείες, δρόμοι– και η ίδια η πόλη αποτελούν πεδία συγκρούσεων κοινωνικών και πολιτισμικών που στοχεύουν στον έλεγχο, στη διαχείριση και στην οικειοποίησή τους. Μνημεία και μνημειακοί χώροι εμπλέκονται σε οριοθετήσεις και σε διεκδικήσεις ταυτότητας, μετασχηματίζονται σε δυναμικά πεδία, προσλαμβάνουν διαφορετικές σημασίες και ανασύρουν ποικίλες μνήμες. Εφευρίσκουμε μνημονικούς τόπους για να σταματήσουμε το χρόνο και να ανακόψουμε τη λειτουργία της λήθης, καθώς η μνήμη έρχεται σε εμάς όχι μόνο μέσω των μνημείων αλλά μέσω και άλλων μνημονικών τόπων, οι οποίοι δεν είναι υλικοί αλλά συμβολικοί: επετειακοί εορτασμοί, παρελάσεις, εκφώνηση πανηγυρικών λόγων, κατάθεση στεφάνων και μέσω του θεσμού του μουσείου πόλης.

Τα αστικά κείμενα, τα οποία συμπεριλαμβάνουν τα οδωνυμικά και τα μνημεία, αμφισβητούνται και τροποποιούνται, καθώς η ιστορία επανεκτιμάται. Ο αστικός οδικός χάρτης είναι χώρος δημόσιος και ετερόκλητος, τόπος της επίσημης εθνικής ιστορίας αλλά και της εναλλακτικής αφήγησης, και η μνήμη αναδύεται ως πρακτική που τα νοηματοδοτεί. Πολλές φορές οι ανεπίσημες μνήμες «δημιουργούν έναν αντίλογο στη σιωπή, ή μια αντίσταση στις ηγεμονικές αφηγήσεις της επίσημης μνήμης» (Μπάδα 2016: 242), καθώς ο δημόσιος χώρος αναδεικνύεται σε πεδίο συγκρούσεων και δημιουργίας υπάλληλων σχέσεων και ανάδυσης καταπιεσμένων μνημών.

2. Οδωνυμικά

2.1. Η επινόηση και ιστορική διαδρομή των οδωνυμικών

Η επινόηση των οδωνυμικών βασίζεται σε μια μακράιωνη παράδοση ονοματοθεσίας πόλεων προς τιμή των μυθικών ή ιστορικών ιδρυτών τους: Ρώμη, Αλεξάνδρεια κ.ά. Ως κυβερνητική διοικητική πρακτική απαντάται για πρώτη φορά στη Γαλλία του 17ου αιώνα. Το 1605 –επί βασιλείας του Ερρίκου Δ΄– εν μέσω μεγάλης κλίμακας έργων αστικής ανάπτυξης καθιερώθηκαν οδωνυμικά για τους νέους δρόμους που κατασκευάστηκαν και τα οποία αναφέρονταν σε μέλη και τίτλους μελών της βασιλικής οικογένειας των Βουρβόνων (όπως rue Royale, rue Dauphine κ.ά.) (Alderman 2000).

Το 1728 ο Διοικητής της Αστυνομίας του Παρισιού καθιέρωσε με διάταγμα τα οδωνυμικά να αναρτώνται στους τοίχους κτιρίων. Το παράδειγμά του ακολούθησαν και άλλες ευρωπαϊκές πόλεις: το 1763 ένα βασιλικό διάταγμα στη Σουηδία επέβαλε την τοποθέτηση οδωνυμικής σήμανσης στις γωνίες δημοσίων δρόμων της Στοκχόλμης. Δύο χρόνια αργότερα, το 1765, στην Αγγλία νομοσχέδιο προέβλεπε τα δημοτικά συμβούλια να προνοούν για την τοποθέτηση οδικών πινακίδων στις οδικές διασταυρώσεις (Rose-Redwood, Alderman και Azaryahu 2018)· η οδωνυμική πρακτική εφαρμόστηκε στο Βερολίνο το 1797 και στη Βιέννη το 1803 (Azaryahu 1996).

Παραδοσιακά, τα οδωνυμικά αναφέρονταν στο γεωγραφικό προσανατολισμό και στην αστική λειτουργία του δημόσιου χώρου στον οποίο εντάσσονταν ή στην τοπική ιστορία και τοπογραφία. Η σύγχρονη πρακτική της χρήσης διαφορετικών των προαναφερθέντων οδωνυμικών εγκαινιάστηκε με την ονοματοθεσία της Place de l' Odeon στο Παρίσι το 1779· έκτοτε πολιτικά λόμπι, διοικητικές πολιτικές και αστικά συμφέροντα διαμόρφωσαν το νέο χαρακτήρα οδωνυμικών και η παραδοσιακή πρακτική εγκαταλείφθηκε (Azaryahu 1996).

Από το 18ο αιώνα τα οδωνυμικά χρησιμοποιούνται από τις κυβερνήσεις για τον αποτελεσματικό έλεγχο των αστικών πληθυσμών (Alderman 2000). Η χρήση τους επίσης επεκτεινόταν στη ρύθμιση του αστικού ιστού και στον έλεγχο των κατοίκων της πόλης, ιδιαίτερα εκείνων που ανήκαν στις κατώτερες τάξεις σε περιόδους αυξανόμενων κοινωνικών εντάσεων. Ο Pred (1990) αναφέρει πως στην περίπτωση της Στοκχόλμης ο χωροταξικός σχεδιασμός της πόλης με τη δημιουργία εβδομήντα οδών και πλατειών, οι οποίες αρχικά ονοματοδοτήθηκαν το 1885, αποσκοπούσε στην επιβολή της τάξης, «στην

εξάλειψη του χάους και της δυνητικής αναρχίας» (Pred 1990: 209). Στις ΗΠΑ έχει επικρατήσει η χρήση αριθμών στα οδωνυμικά.

Από τα τέλη του 19ου αιώνα, η μνημόνευση ιστορικοτήτων μέσω των οδωνυμικών δεν περιοριζόταν μόνο στο πεδίο της δυναστικής δόξας, αλλά σταδιακά συσχετίστηκε με το θεσμό του έθνους (Azaryahu 1996). Η «επινοημένη παράδοση» (Hobsbawm και Ranger 1983) του έθνους αρθρώνεται σε μνημεία και οδωνυμικά, τα οποία πραγματώνουν και πανηγυρίζουν εορταστικά τη δημοκρατία και την ιστορική κληρονομιά. Τα μνημονικά οδωνυμικά ενστάλαξαν την αύρα του εθνικισμού στα νεοσύστατα κράτη και σε εθνικές παλιγγενεσίες, όπως στην περίπτωση του Τελ Αβίβ, το οποίο ενώ ιδρύθηκε ως μία εβραϊκή παροικία το 1909, αναδείχθηκε στην «πρώτη εβραϊκή πόλη» (Azaryahu 1996: 315) με το σιωνιστικό του προσανατολισμό να αποτελεί την κύρια δεξαμενή οδωνυμικών.

2.2. Τα οδωνυμικά ως «πολιτισμική αρένα»

Οι Azaryahu (2011) και Alderman (2002) θεωρούν ότι ο αστικός οδωνυμικός χάρτης είναι μια «πολιτισμική αρένα» μέσα στην οποία ποικίλες κοινωνικές ομάδες ανταγωνίζονται για την επιλογή, αναγνώριση ή αγνόηση ιστορικοτήτων και ταυτοτήτων μέσω της επίσημης, εγκεκριμένης πόλης-κειμένου. Μέσα σε αυτήν την αρένα, κοινωνικοπολιτικές διαδικασίες και διαμάχες προηγούνται της παραγωγής και κατανάλωσης αστικών τοπωνυμίων. Οι αντιπαλότητες στην αρένα θα αναδείξουν τον ιθύνοντα νου για τα οδωνυμικά, τα πρόσωπα που θα είναι στο κέντρο λήψης αποφάσεων –οι απαιτήσεις των οποίων θα αποτυπωθούν στον αστικό οδωνυμικό χάρτη– και τίνος οι θεάσεις και οι διεκδικήσεις για το αστικό παρελθόν θα επικρατήσουν.

Τα οδωνυμικά δεν είναι μόνο το προϊόν της κοινωνικής ισχύος αλλά και το μέσο επίτευξης ισχύος, καθώς τα οδωνυμικά είναι μια στρατηγική παραγωγής συμβολικού κεφαλαίου επαυξάνοντας το κύρος συγκεκριμένων προσώπων ή ομάδων. Αποτελούν «πολιτικά σύμβολα» (Azaryahu 1996), τα οποία μπορούν να προσδώσουν φυσικότητα και κανονικοποίηση στην πολιτική εξουσία και σε ιδεολογικές τάσεις.

Η «πολιτισμική αρένα» των οδωνυμικών συνιστά έναν τόπο κοινωνικοπολιτικής πάλης και αντίστασης: με τη μορφή διαμαρτυριών στους δρόμους, με τις καμπάνιες οδωνυμικών αλλαγών, καθώς και με πιο ριζοσπαστικές μορφές έκφρασης. Σε αυτές συγκαταλέγονται η άρνηση χρήσης συγκεκριμένων οδωνυμικών, τα οποία μνημονεύουν ιστορικά πρόσωπα που ενεπλάκησαν σε

υποθέσεις δουλείας, ιμπεριαλισμού, γενοκτονίας, αντισημιτισμού ή και ευγονικής. Επιπροσθέτως, αξιοσημείωτη είναι η άρνηση μνημόνευσης ιστορικών προσώπων που εμπλέκονται σε φυλετικές, εθνοτικές και σεξουαλικής κατεύθυνσης διακρίσεις. Παρατηρείται η επινοήση αντι-νοηματοδοτήσεων σε ένα οδωνυμικό ως μέσο αποκατάστασης της αδικίας που είχε διαπραχθεί ή ανάκτησης μνήμης και ταυτότητας (Alderman 2020).

Οι περιθωριοποιημένες ομάδες χρησιμοποιούν τα οδωνυμικά ως αρένες μέσα στις οποίες αμφισβητούνται οι διαδικασίες εκείνες που τις εξοστράκισαν από τη δημόσια σφαίρα και διεκδικούν το μερίδιό τους στη δημόσια εκπροσώπηση. Επαναδιεκδικούν την ταυτότητά τους και τη συμμετοχή τους στην πολιτισμική κληρονομιά του μέλλοντος. Συλλογικότητες, όπως το κίνημα των Αφροαμερικανών Black Lives Matter στις ΗΠΑ, επιζητούν οδωνυμικές αλλαγές για να αποδοθεί δικαιοσύνη, καθώς βλέπουν τους φόνους των Αφροαμερικανών από λευκούς και από αστυνομικούς ως την προέκταση της πρακτικής εκείνης η οποία υποτεταχτεί τα βιώματα και τις μνήμες τους και θεωρούν ότι η συμβολική βία που ασκείται μέσω των οδωνυμικών, τα οποία μνημονεύουν στρατηγούς της ρατσιστικής οργάνωσης Κου Κλουξ Κλαν, αποτελεί ένα μικρό δείγμα ευρύτερης προκατάληψης και βίας που βιώνουν οι Αφροαμερικανοί (Rose-Redwood κ.ά. 2018).

2.3. Η ονοματοθεσία ως συμβολικό κεφάλαιο και ως συμβολική αντίσταση

Σύμφωνα με τον Μπουρντιέ (Bourdieu 1984), ο κοινωνικός χώρος των διακριτών τρόπων ζωής νοείται ως χώρος καταγραφής συμβολικής πάλης για την επιβολή του νομιμοποιημένου τρόπου ζωής εντός του οποίου τα εμβλήματα της νομιμοποιημένης τάξης μονοπωλούνται, διεκδικούνται και κατοχυρώνονται. Στη συμβολική πάλη για το μονοπώλιο της νομιμοποιημένης ονοματοθεσίας ως την επίσημη –ρητή και δημόσια– επιβολή της θέασης του κοινωνικού κόσμου γίνεται επίκληση του συμβολικού κεφαλαίου που έχει αποκτηθεί σε προηγούμενες πάλες. Η επίσημη ονοματοθεσία συνιστά μία συμβολική πράξη επιβολής, η οποία έχει προσποριστεί τη δύναμη της συναίνεσης, επειδή επιτελείται από την αρχή του κράτους, δηλαδή «τον κάτοχο του μονοπωλίου της νομιμοποιημένης συμβολικής βίας» (Bourdieu 1991: 239). Η γλώσσα φαίνεται ότι αποτελεί πηγή δύναμης και το γλωσσικό κεφάλαιο που αποκτάται στην πορεία της κοινωνικής ζωής καταλήγει σε συμβολικό κέρδος, το οποίο με τη σειρά του εξαγοράζει θέση στον κοινωνικό χώρο. «Η γλώσσα έχει μια συμβολική δύναμη

μη η οποία είναι βία, καθώς θεσμοθετεί συστήματα κυριαρχίας εναρμονισμένα με καθιερωμένες κοινωνικές δομές» (Grenfell 2011: 55). Το γλωσσικό κεφάλαιο είναι υποκατηγορία του πολιτιστικού κεφαλαίου, επομένως αντιπροσωπεύει συγκεκριμένες κυρίαρχες πολιτισμικές αξίες.

Η ονοματοθεσία είναι μια ενεργή διαδικασία διεκδίκησης και κατασκευής του χώρου μέσω ιδεολογικών θεωρήσεων του παρελθόντος (Alderman 2008). Μεταφέρει το παρελθόν στο παρόν, νομιμοποιεί ιστορικές νοηματοδοτήσεις και συμβάλλει στην κοινωνική κατασκευή της ταυτότητας ενός χώρου (Bourdieu 1991). Η ονοματοθεσία μπορεί να εννοιολογηθεί ως μια μορφή συμβολικού κεφαλαίου που χρησιμοποιείται για να συνδέσει το χώρο με αναλώσιμες και συμφέρουσες θεάσεις του παρελθόντος. Αυτή η οπτική λειτουργεί ως αφετηρία κοινωνικής διάκρισης για μια κοινότητα, ενώ σε κάποια άλλη συλλογικότητα μπορεί να επιφέρει κοινωνική περιθωριοποίηση. Σύμφωνα με τον Μπουρντιέ (Bourdieu 1984) το συμβολικό κεφάλαιο μπορεί να ανταλλάγει και να μετατραπεί σε οικονομικό κεφάλαιο και αντιστρόφως. Οι πολιτικές ελίτ χρησιμοποιούν τους μνημονικούς τόπους ως συμβολικό κεφάλαιο «στην προσπάθειά τους να κερδίσουν κύρος, νομιμοποίηση και επιρροή» (Forest και Johnson 2002: 524).

Επειδή η ονοματοθεσία αποτελεί ένα εργαλείο πολιτισμικού και πολιτικού ελέγχου (Alderman 2008), αναπόφευκτα η δημόσια ενθύμηση του παρελθόντος που επικαλείται την καθιστά πεδίο κοινωνικής σύγκρουσης και έντασης (Graham, Ashworth και Tunbridge 2000: 5). Η ονοματοθεσία αποτελεί μια πολιτισμική πρακτική η οποία, όπως όλες οι πολιτισμικές κληρονομίες, επιδέχεται πολλαπλών και πολλές φορές αντιφατικών ερμηνειών (Alderman 2008).

Η αμφισβήτηση εκ μέρους ηγεμονικών ή κυρίαρχων ομάδων μη ηγεμονικών προσπαθειών να διεκδικήσουν και να επανεγγράψουν εναλλακτικές ιστορικές νοηματοδοτήσεις στο δημόσιο χώρο συνιστά πράξη συμβολικής αντίστασης. Ενώ παρατηρείται αυξανόμενη πίεση για οδωνυμικούς μετασηματισμούς λαμβάνοντας υπόψη αποκλεισμένες ή μη προνομιούχες ομάδες ασκείται πίεση από κυρίαρχες δυνάμεις, οι οποίες αρνούνται να παραχωρήσουν τμήμα της σφαίρας του συμβολικού ελέγχου τους ή να υπαναχωρήσουν σε ιδεολογικές θέσεις που τους εναντιώνουν σε αυτή την κατεύθυνση. Παράδειγμα αποτελεί η πολιτεία του Τεννεσί –γνωστή για τις φιλοδουλεμπορικές αναφορές στα οδωνυμικά της– η οποία θεσμοθέτησε ένα νόμο προστασίας πολιτισμικής κληρονομιάς, σύμφωνα με τον οποίο περιορίζονται οι οδωνυμικές αλλαγές (Rose-Redwood κ.ά. 2018).

3. Οδωνυμικά και η αφροαμερικανική κοινότητα στις ΗΠΑ

Το κίνημα της αναγνώρισης του ρόλου των μειονοτήτων (Civil Rights Movement) στην αμερικανική ιστορία δεν είναι απλώς μια σύγχρονη τάση, αλλά αποτελεί το προϊόν δράσης του πενήτηκονταετούς πολιτικού ακτιβισμού, αρχής γενομένης με τον Μάρτιν Λούθερ Κινγκ Τζ., και εστιάζει στη σημασιοδότηση και εγγραφή νέων ταυτοτήτων στον κοινωνικό χάρτη των ΗΠΑ, αμφισβητώντας τις ηγεμονικές ερμηνείες και αναγνώσεις της αμερικανικής ιστορίας και δημιουργώντας νέες θεάσεις της (Alderman 2002: 102). Η ονοματοθετική πρακτική συνιστά μια πολιτισμική αρένα όπου φυλετικές και εθνοτικές μειονότητες μάχονται για την αναδιαμόρφωση της ταυτότητας των αστικών τοπίων και του περιγράμματος της κοινωνικής μνήμης, καθώς και για την επίτευξη πολιτικής συμμετοχής και κοινωνικής συμπερίληψης στη δημόσια σφαίρα. Τα οδωνυμικά μπορούν να εκληφθούν ως πολιτική αντιμετώπισης και στρατηγική δυνητικής επίλυσης του στίγματος του αποκλεισμού των μειονοτικών κοινοτήτων εντός των ηγεμονικών κατασκευών τοπικής και εθνικής πολιτισμικής κληρονομιάς (Alderman και Inwood 2013: 216). Τα μνημονικά οδωνυμικά λειτουργούν ως μέσο συμβολικής αποκατάστασης επιτρέποντας στα θύματα της καταδυνάστευσης και του διαχωρισμού να επαναδιεκδικήσουν την επανένταξή τους στην ιστορία της χώρας.

Στις ΗΠΑ Αφροαμερικανοί ακτιβιστές έχουν οργάνώσει εκστρατείες προώθησης οδωνυμικών προς τιμή ιστορικών προσωπικοτήτων, ιδιαίτερα από το Κίνημα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τα οποία λειτουργούν αφενός ως συμβολικά μνημεία υπενθύμισης της συνεισφοράς των εν λόγω προσώπων και της δημόσιας ταύτισης με αυτά τα πρόσωπα, αφετέρου ως μέσο επιβεβαίωσης της ιστορικής αξίας και νομιμοποίησης των Αφροαμερικανών στη χώρα. Ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ (εφεξής ΜΛΚ), ο οποίος τιμήθηκε με το Νόμπελ Ειρήνης το 1964 για τη μη χρήση βίας στον αντιρατσιστικό αγώνα, είναι το πιο αναγνωρισμένο πρόσωπο διεθνώς του Civil Rights Movement (εφεξής CRM), το οποίο συνδέεται με την πάλη για τη φυλετική δικαιοσύνη. Μέχρι το 2010, τουλάχιστον 893 πόλεις και κωμοπόλεις σε 40 πολιτείες των ΗΠΑ είχαν θεσπίσει οδωνυμικά προς τιμήν του (Alderman και Inwood 2013: 216), ακολουθώντας το παράδειγμα του Σικάγου, Ιλλινόις που το 1968 καθιέρωσε το πρώτο οδωνυμικό μετονομάζοντας την οδό South Park Way (Alderman 2006: 222). Πάνω από το 70% του συνόλου των οδωνυμικών απαντά στις νοτιοανατολικές πολιτείες των ΗΠΑ, όπου ζει η πλει-

ονότητα της αφροαμερικανικής κοινότητας, με την Τζόρτζια –πατρίδα του ΜΛΚ– να πρωτοστατεί με 105 φερώνυμά του. Οδωνυμικά προς τιμήν του βρίσκονται σε όλη την αστική ιεραρχία, από μητροπόλεις όπως η Νέα Υόρκη, το Λος Άντζελες, το Χιούστον μέχρι τους μικρότερους οικισμούς, όπως η Cuba της Αλαμπάμα (με πληθυσμό μόλις 363) ή το Denton της Τζόρτζια (με 269 κατοίκους) (Alderman 2006: 217).

Το ενεργό κίνημα Black Lives Matter ζυμώθηκε στους κόλπους της αφροαμερικανικής κοινότητας των ΗΠΑ ως πολιτική διαμαρτυρίας και συσπείρωσης κατά του εγκλήματος φυλετικού μίσους στην περίπτωση του Trayvon Martin στο Σάνφορντ της Φλόριντα τον Φεβρουάριο του 2012, γιγαντώθηκε με το θάνατο –λόγω υπέρμετρης αστυνομικής βίας– του Michael Brown στο Φέργκιουσον του Μιζούρι τον Αύγουστο του 2014 και έλαβε τεράστιες διαστάσεις με τη δολοφονία του George Floyd στη Μινεάπολη της Μιννεσότα από αστυνομικό τον Μάιο του 2020.

Το οδωνυμικό κίνημα του ΜΛΚ εδράζεται στην ακτιβιστική δράση της αφροαμερικανικής κοινότητας, η οποία αναφέρεται στο ζήτημα του αποκλεισμού των εμπειριών και της ταυτότητάς της από την εθνική ηγεμονική ιστορία. Οι Αφροαμερικανοί, όπως και άλλες φυλετικές και εθνοτικές κοινότητες, αμφισβητούν και επιζητούν να τροποποιήσουν τη μνημόνευση του παρελθόντος στο δημόσιο χώρο συγκροτώντας το αποκαλούμενο «race pride movement» (Alderman 2006: 219). Τα οδωνυμικά λειτουργούν ως στρατηγική διεκδίκησης της δημόσιας αναγνώρισης του ΜΛΚ καθώς και μιας πλειάδας προσωπικοτήτων που συνδέθηκαν με την πάλη για την ισότητα των δικαιωμάτων, όπως η Ρόζα Παρκς, ο Θέργκουντ Μάρσαλ, ο Μάλκομ Χ και η Χάριετ Τάμπμαν (Alderman 2002: 102). Πέραν αυτών των τιμών προσώπων, οι Αφροαμερικανοί διεκδικούν τη δημόσια αναγνώριση και νομιμοποίηση όλων των ομόφυλών τους. Η μνημόνευση του ΜΛΚ εντάσσεται στην ευρύτερη διαπραγμάτευση του φυλετικού διαχωρισμού και των διαφυλετικοποιημένων σχέσεων επικεντρώνοντας στην άρση του ελέγχου τον οποίο διαχρονικά ασκούσαν οι λευκοί στις φυλετικές ή εθνοτικές μειονότητες. Τα οδωνυμικά προς τιμήν του ΜΛΚ αμφισβητούν την ηγεμονική συλλογική μνήμη και προβάλλουν μια νέα θέαση του παρελθόντος με άλλη πλαισίωση, εκείνη της διαθεματικότητας, η οποία επιβάλλει τη συμπερίληψη της αφροαμερικανικής ταυτότητας στο δημόσιο χώρο κατοχυρώνοντας τη νομιμοποίησή της.

3.1. Η περίπτωση της πόλης Τσατανούγκα στην πολιτεία Τεννεσί

Το 1981, πριν ακόμα καθιερωθεί από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση ημέρα μνήμης για τον ηγέτη, ο Αιδ. Μ.Τ. Billingsley αιτήθηκε στις δημοτικές αρχές της πόλης Τσατανούγκα, στην πολιτεία του Τεννεσί, να πραγματοποιηθεί οδωνυμική αναφορά στη μνήμη του ΜΛΚ (Alderman 2006: 216). Πιο συγκεκριμένα, η Ninth Street ήταν η επιθυμητή οδός για τη μετονομασία, καθώς έσφυζε από εμπορικές δραστηριότητες και αποτελούσε το επίκεντρο του ενδιαφέροντος για την κοινότητα των Αφροαμερικανών που ζούσε στην πόλη. Αντίθετος στην οδωνυμική αλλαγή ήταν ο Τ. Α. Lupton –λευκός, ο οποίος δραστηριοποιούνταν στον κατασκευαστικό κλάδο– ισχυριζόμενος πως το νέο οδωνυμικό θα δημιουργούσε φυλετικούς συνειρμούς και ότι δεν υπήρχε κανένας συσχετισμός μεταξύ του χώρου και της μνήμης του ηγέτη· απείλησε δε να εγκαταλείψει τα επιχειρηματικά του σχέδια στην περιοχή σε περίπτωση υλοποίησης της προτεινόμενης αλλαγής. Σε αυτό το κλίμα αντιπαράθεσης, οι δημοτικές αρχές αρνήθηκαν να μετονομάσουν την οδό, αλλά προσφέρθηκαν να ονομάσουν προς τιμήν του ΜΛΚ μια πλατεία που θα δημιουργούσαν, πρόταση που δεν έγινε δεκτή από την αφροαμερικανική κοινότητα. 300 μέλη της πραγματοποίησαν πορεία διαμαρτυρίας κατά μήκος της Ninth Street στα τέλη Απριλίου 1981 και ανάρτησαν πινακίδες με το νέο οδωνυμικό Dr. M. L. King Jr Blvd (βλ. Εικόνα 1). Μετά από αυτή τη διαμαρτυρία και τη μεσολάβηση ιερωμένων, η επιτροπή της πόλης υπαναχώρησε και δέχτηκε την οδωνυμική τροποποίηση τον Ιανουάριο 1982. Όσο δε για τον επιχειρηματία Lupton συνέχισε τη δραστηριότητά του στην οδό, εφόσον δημιουργήθηκε ένας ιδιωτικός δρόμος, έτσι ώστε τα κτίρια που κατασκεύασε να έχουν διαφορετική διεύθυνση – Union Square (Alderman 2006).

Τα οδωνυμικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν από περιθωριοποιημένες κοινότητες ως μέσο αντίστασης για να αμφισβητήσουν επικρατούσες θεάσεις της θέσης και ταυτότητάς τους στον αστικό ιστό. Οι ακτιβιστές της αφροαμερικανικής κοινότητας έχουν πλήρη επίγνωση της αντι-ηγεμονικής αμφισβήτησης των τροποποιημένων οδωνυμικών προς τιμήν του ΜΛΚ, καθώς αυτά συμβολίζουν την αλλαγή συσχετισμών δυνάμεων στο φυλετικά διαιρεμένο αστικό χάρτη. Ενώ οι λευκοί θεωρούν ότι ο φυλετικός διαχωρισμός –έχοντας τη μορφή του λιντσαρίσματος ή της κακοποίησης– ανήκει στο παρελθόν, η αφροαμερικανική κοινότητα προσδιορίζει το ρατσισμό με όρους ισχύος και θεωρεί πως ορισμένες



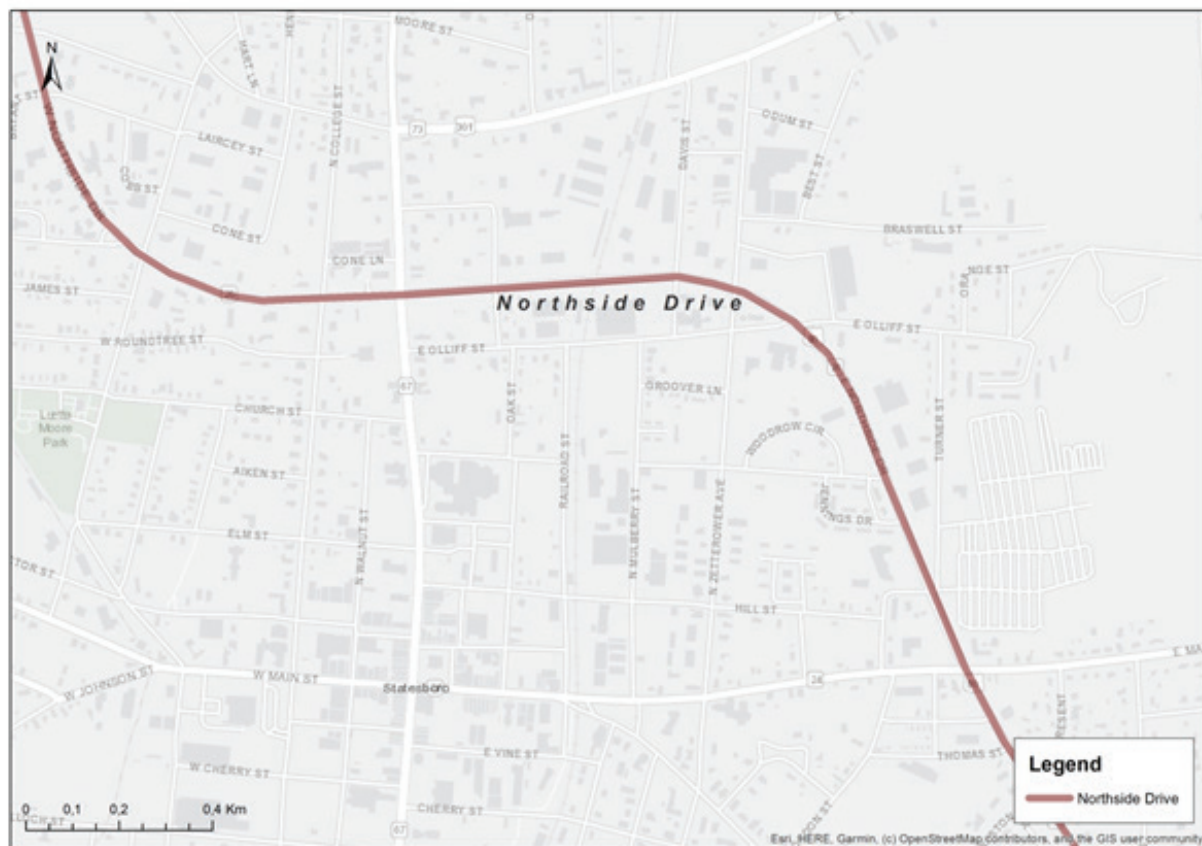
Εικόνα 1. M.L. King Jr Blv, Τσατανούγκα, Τεννεσί, ΗΠΑ

δομές ή θεσμοί ενέχουν και διαιωνίζουν τη φυλετική καταπίεση με υπόρρητες πρακτικές, όπως διαφαίνεται στην απροθυμία των λευκών επιχειρηματιών να αλλάξουν τη διεύθυνσή τους. Επιχειρήσεις και οργανισμοί επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση των κερδών τους ή ακόμη την περιστολή δαπανών ως δικαιολογία μη επένδυσης σε αφροαμερικανικούς χώρους ως απόρροια συναισθηματικά φορτισμένων αναμνήσεων των φυλετικών εντάσεων του παρελθόντος (Alderman 2006: 233).

Ο αμερικανικός νότος αποτελεί πεδίο φυλετικής σύγκρουσης, όπως διαφαίνεται από την εικονοκλαστική πρακτική που έχει συντελεστεί σε διάφορες πολιτείες: στο Dade City της Φλόριντα βάνδαλοι έγραψαν με σπρέι το όνομα του Στρατηγού Robert E. Lee στις οδικές πινακίδες καλύπτοντας το όνομα του ΜΛΚ (Alderman 2006: 106). Περίπου 100 οδονυμικά που μνημόνευαν τον ΜΛΚ στο Hillsborough County της Φλόριντα πυροβολήθηκαν, καλύφθηκαν με σπρέι ή αφαιρέθηκαν στο διάστημα ενός έτους (Alderman 2006: 229).

3.2. Η περίπτωση της Bulloch County στην πολιτεία Τζόρτζια

Στην περίπτωση ονοματοθεσίας δρόμου προς τιμή του ΜΛΚ στην Bulloch County το 1994 το σημαντικότερο εμπόδιο ήταν η άποψη των διαφωνούντων ότι η μνημοποίηση του ΜΛΚ υπολείπεται σε σημασία άλλων προτεινόμενων ιστορικών προσώπων ή μνημονικών θεμάτων. Η πολιτική της μνημοποίησης όχι μόνο κινητοποιεί περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες, όπως οι Αφροαμερικανοί, οι οποίοι αμφισβητούν την ηγεμονική τάξη και επιχειρούν να ανακατασκευάσουν τη συλλογική μνήμη του παρελθόντος, αλλά και φέρνει στο προσκήνιο ανταγωνισμούς με άλλες κοινωνικές ομάδες, όπως οι βετεράνοι στην προκειμένη περίπτωση, οι οποίοι αντιλαμβάνονται την ταυτότητά τους ως υπάλληλη στη μνημονική ηγεμονία και διεκδικούν την αντιπροσώπευσή τους στο δημόσιο χώρο. Οι Αφροαμερικανοί ακτιβιστές που ηγούνται της ονοματοθετικής διαδικασίας προς τιμή του ΜΛΚ έχουν να υπερνικήσουν το εμπόδιο της σχετικής απήχησης που έχει η μνημοποίηση του βραβευμένου ηγέτη, η σημασία του οποίου υπονομεύεται από το γεγονός ότι δεν κατείχε κάποιο εθνικό



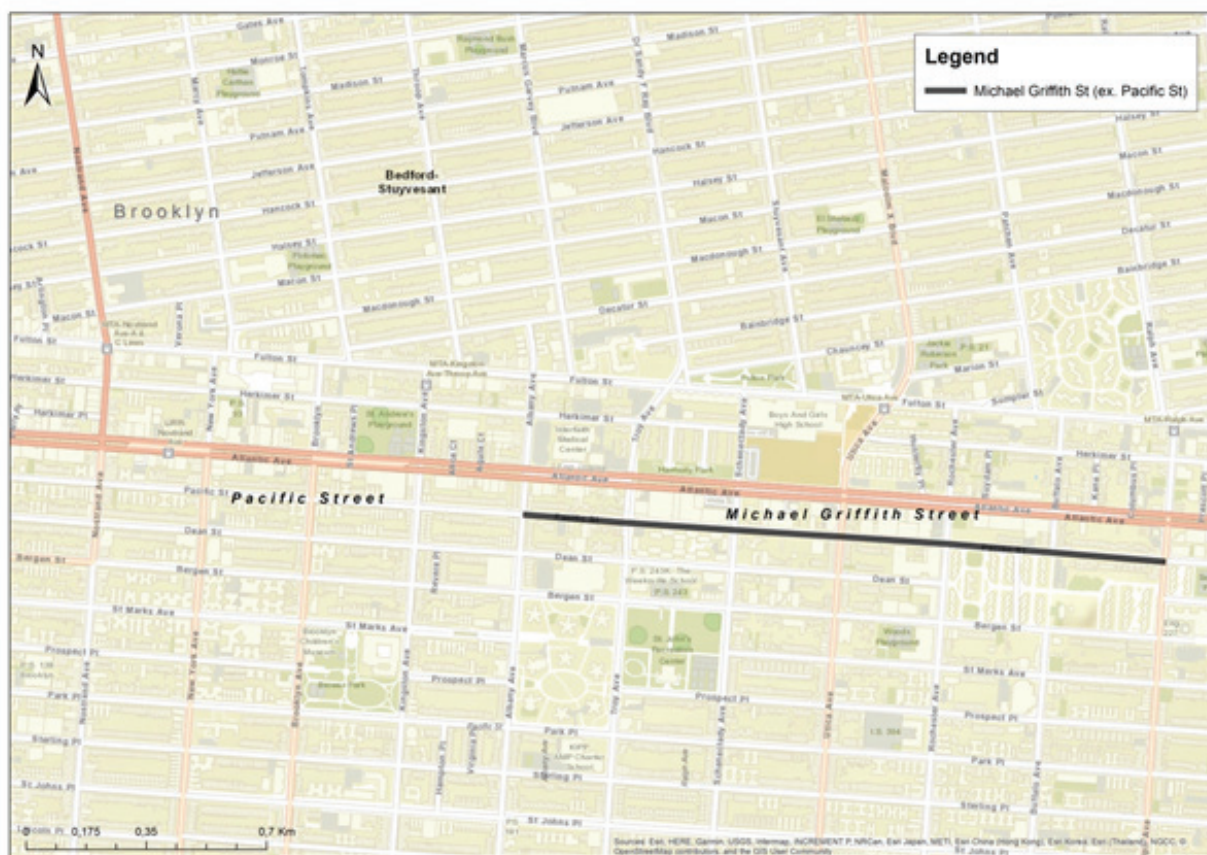
Εικόνα 2. Northside Drive, Bulloch County, Τζόρτζια, ΗΠΑ

αξίωμα και η κοινωνική ατζέντα του στερούνταν επίσημης έγκρισης (Alderman: 2002: 104), ενώ η μετονομασία προς τιμή των βετεράνων προωθείται ως πολιτισμικό και διαφυλετικό σχέδιο με καθολική απήχηση στην κομητεία.

Στη δεύτερη προσπάθειά τους το 1997, οι Αφροαμερικανοί ακτιβιστές επέλεξαν μια μεγάλη οδική αρτηρία, τη Northside Drive (βλ. Εικόνα 2), αντιστάμενοι σθεναρά στις πιέσεις της λευκής κοινότητας να επιλέξουν ένα μικρότερο δρόμο στην κοινότητά τους, επειδή μόνο ένας δρόμος προβολής θα ήταν κατάλληλος για την οδωνυμική μνημόνευση του ΜΛΚ και των επιτευγμάτων του· αντίθετα, η επιλογή ενός μικρότερου δρόμου θα υποβάθμιζε τη μνημονική αντιπροσώπευση του ηγέτη (Alderman 2002). Τροχοπέδη στην υλοποίηση της οδωνυμικής αλλαγής στάθηκε η άρνηση του επιχειρηματικού λόμπι να αποδεχτεί την τροποποίηση επικαλούμενοι το οικονομικό κόστος της αλλαγής διεύθυνσης και τη μειωμένη εμπορική δραστηριότητα που η αλλαγή διεύθυνσης θα συνεπαγόταν, δεδομένου ότι οι πελάτες τους θα συνέδεαν τις επιχειρήσεις με την κοινότητα των Αφροαμερικανών.

Είναι προφανές ότι η ονοματοθετική διαδικασία ορι-

οθετείται από το ρατσισμό, τα προνόμια των λευκών και ένα χωροταξικό διαχωρισμό που απειλεί να ενισχύσει παρά να αμφισβητήσει τα όρια που παραδοσιακά περιόριζαν την ισχύ και ταυτότητα των Αφροαμερικανών. Ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι Αφροαμερικανοί στην οδωνυμική πρακτική είναι η επικρατούσα πεποίθηση του συντηρητικού λευκού κατεστημένου ότι τα οδωνυμικά προς τιμή του ΜΛΚ θα έπρεπε να περιοριστούν χωροταξικά αυστηρά στη συνοικία της αφροαμερικανικής κοινότητας. Οι ακτιβιστές αρνούνται αυτή την προοπτική επιλέγοντας να μετονομάσουν οδικές αρτηρίες, οι οποίες επεκτείνονται πέρα από τις γειτονίες των μειονοτήτων για να προβάλλουν τη σημασία του ηγέτη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο ευρύτερο κοινό, αμφισβητώντας τη φυλετική σημασιολογία του χώρου. Η λευκή κοινότητα αντιτίθεται στην οδωνυμική αλλαγή υπέρ του ΜΛΚ θεωρώντας πως η ταυτότητα του χώρου θα στιγματιστεί εξαιτίας της παραπλανητικής αντιπροσώπευσης του ηγέτη στη δημόσια μνήμη, καθώς η μνημόνευση δεν ανακαλεί κοινωνικά ορόσημα των Αφροαμερικανών, αλλά προκαλεί συνειρμούς κοινωνικοοικονομικής παρακμής. Η περιθωριοποίηση της οδωνυμικής



Εικόνα 3. Michael Griffith Street, Μπρούκλιν, Νέα Υόρκη, ΗΠΑ

μνημόνευσης σε υποβαθμισμένους δρόμους της αφροαμερικανικής κοινότητας διαιώνίζει το διαχωρισμό και η αίσθηση του αποκλεισμού πυροδοτεί πολιτικές εντάσεις (Alderman και Inwood 2013).

3.3. Η περίπτωση της Michael Griffith Street στο Μπρούκλιν της Νέας Υόρκης

Τον Δεκέμβριο του 1999, ένα τμήμα της Pacific Street στο Μπρούκλιν της Νέας Υόρκης μετονομάστηκε σε Michael Griffith Street τιμώντας τη μνήμη του Αφροαμερικανού M. Griffith, ο οποίος υπήρξε θύμα ρατσιστικής βίας στη «λευκή» συνοικία του Κουίνς της Νέας Υόρκης στις 9 Δεκεμβρίου του 1986 (Kitada 2016).

Η συγκεκριμένη οδωνυμική αλλαγή στον αστικό χάρτη συνιστά ένα παράδειγμα μνημονικής ονοματοθεσίας προς τιμή ενός Αφροαμερικανού—θύματος της φυλετικής βίας και του οικιστικού διαχωρισμού στη Νέα Υόρκη—χωρίς διακεκριμένη δράση στο χώρο του Civil Rights Movement. Έντονη ήταν η αντίδραση μελών της κοινότητας, οι οποίοι αντιτίθεντο στον οδωνυμικό μετασηματισμό, καθώς θεωρούσαν ότι το θύμα δεν είχε

συνεισφέρει στην κοινότητά τους με τις πράξεις του για να αξίζει την εγγραφή του ονόματός του στο μνημονικό χάρτη. Επιπλέον, δεν θεωρούσαν το προτεινόμενο προς μνημόνευση πρόσωπο υποδειγματικό πολίτη και κάποιοι αναφέρθηκαν ακόμη στην παρελθοντική χρήση ναρκωτικών εκ μέρους του (Kitada 2016).

Τελικά, όλα τα εμπόδια υπερνικήθηκαν και η οδός Michael Griffith (βλ. Εικόνα 3) αναδείχθηκε σε μνημείο αντίστασης των Αφροαμερικανών στη συνεχιζόμενη φυλετική βία και στα εγκλήματα μίσους· η ονοματοθετική διαδικασία σε αυτή την περίπτωση δεν αποτελεί μόνο πρακτική ενθύμησης αλλά επιτελεί το έργο της κοινωνικής δικαιοσύνης. Ένα μήνα μετά την απόφαση του δημοτικού συμβουλίου να προχωρήσει στην οδωνυμική τροποποίηση πραγματοποιήθηκε τελετή, όπου παρενυρέθησαν αιρετοί—ανάμεσά τους ο τότε δήμαρχος της Νέας Υόρκης Giuliani—ακτιβιστές και εκπρόσωποι της Εκκλησίας, και εκφωνήθηκαν ομιλίες στη μνήμη του Griffith (Kitada 2016). Η τελετή και η επακόλουθη οδωνυμική αλλαγή καλύφθηκαν από την εβδομαδιαία εφημερίδα των Αφροαμερικανών της Νέας Υόρκης *New York Amsterdam News* με δύο άρθρα.

4. Επίλογος

Τα αστικά τοπία, τα οποία λειτουργούν ως εναποθετήρια κοινωνικών μνημών (Γιαννιτσιώτης 2010) συχνά ανταγωνίζομενων μεταξύ τους, υφίστανται μεταβολές με το πέρασμα του χρόνου ανάλογα με τα εκάστοτε διαφορετικά ιδεολογικά συμφραζόμενα. Τα οδωνυμικά αποτελούν αναπόσπαστο συστατικό του αστικού τοπίου και –ως νοητικό παλίμψηστο– εγγράφουν αλληπάλληλες νοηματοδοτήσεις στο χώρο. Είναι συμβολικά μνημεία που επηρεάζουν τη δημόσια μνήμη επιτρέποντας σε υπάλληλες μνήμες να αναδυθούν, καθώς τα οδωνυμικά χρησιμοποιούνται από φυλετικές μειονότητες ή άλλες περιθωριοποιημένες ομάδες για να αμφισβητήσουν τον αποκλεισμό τους και την κακή αντιπροσώπευσή τους στη δημόσια σφαίρα. Επομένως, στη σύγχρονη πραγματικότητα το αστικό κείμενο αποσκοπεί στην αντιπροσώπευση ομάδων και στην κατασκευή συλλογικής μνήμης: η συλλογική μνήμη, εξάλλου, είναι η συνεχής διαπραγμάτευση μεταξύ των διαφόρων ομάδων.

Οι Αφροαμερικανοί κατασκευάζουν μία νέα γεωγραφία δημόσιας μνήμης και ιστορίας σε μία ήπειρο όπου το αστικό τοπίο χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά από τους λευκούς για τη μνημόνευση ελεγχόμενων κυρίαρχων αντιλήψεων του παρελθόντος. Η γεωγραφία της μνήμης αναφέρεται σε ένα μνημονικό χώρο, ο οποίος λειτουργεί ως συμβολική αναπαράσταση μιας συλλογικής μνήμης που είναι δομημένη μέσω της σύγκρουσης και της διαπραγμάτευσης, εξυπηρετεί ως πηγή πολιτικής και πολιτιστικής ταυτότητας για κοινωνικές ομάδες κυρίαρχες και υπάλληλες. Τέλος, εξυπηρετεί ως παράδειγμα της χωροταξικής διαλεκτικής, όπου η πολιτική της ανακατασκευής του χώρου δομεί την πολιτική της μνημόνευσης του παρελθόντος (Alderman 1996).

Η περίπτωση του Michael Griffith αναδεικνύει τη νομιμοποίηση της μνημόνευσης όχι μόνο διακεκριμένων προσωπικοτήτων της αφροαμερικανικής κοινότητας, αλλά και ανθρώπων της σκληρής καθημερινότητας με ελάχιστη κοινωνική συνεισφορά στην τοπική κοινότητά τους. Η ονοματοδοσία στην περίπτωση της οδού Michael Griffith στόχευε στη διαμαρτυρία κατά του τραγικού θανάτου του προσώπου που μνημονευόταν, στη στηλίτευση της φυλετικής βίας και διεκδίκηση του δικαιώματος της συμμετοχικότητας στο δημόσιο χώρο. Ο σκοπός της καθιέρωσης του οδωνυμικού, το οποίο φέρει το όνομά του, καταδεικνύει το σημαντικό ρόλο που τα οδωνυμικά καλούνται να επιτελέσουν στην αποκατάσταση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η συγκεκριμένη πρακτική αφορά όχι μόνο την παράδοση της ενθύμησης σημειώντων προσώπων, αλλά συνιστά και

πρακτική ενθύμησης Αφροαμερικανών, ανθρώπων της καθημερινότητας, οι οποίοι υπήρξαν θύματα φυλετικού μίσους. Η διαδικασία ενθύμησης και η χωροταξική δικαιοσύνη νοηματοδοτούνται μέσω των προαναφερθέντων οδωνυμικών μετασχηματισμών.

Οι οδωνυμικές σπουδές είναι πολλά υποσχόμενες καθώς εντάσσουν τη μελέτη των τοπωνυμίων εντός της επιστήμης της γεωγραφίας και παρέχουν μία πλατφόρμα ανάλυσης της χωροταξικής πάλης περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων. Τα οδωνυμικά μπορεί να καταστούν συναισθηματικά και πολιτικά φορτισμένα χωροταξικά εργαλεία επαναπροσδιορισμού του δικαιώματος διεκδίκησης του αστικού χώρου. Οι οδωνυμικοί μετασχηματισμοί θα μπορούσαν να συνδυαστούν με άλλες εκστρατείες ευαισθητοποίησης της κοινωνικής δικαιοσύνης, όπως ο χωροταξικός επανασχεδιασμός μιας κοινότητας και οι αλλαγές χρήσης γης προς όφελος των κατοίκων της. Συνιστούν απλώς μια πλατφόρμα μέσω της οποίας μπορούμε να απευθυνθούμε στις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες. Τα δικαιώματα της θέασης και της ύπαρξης εντός του δημοσίου χώρου είναι σημαντικά ανθρώπινα δικαιώματα, τα οποία μπορούν να διεκδικηθούν και να λειτουργήσουν ενάντια στην κοινωνική αμνησία.

Στη σύγχρονη εποχή της διεπιστημονικότητας και διαθεματικότητας, η μελέτη των οδωνυμικών θα μπορούσε να προσφέρει χρήσιμες οπτικές για την κατανόηση του αστικού παρελθόντος. Τα οδωνυμικά και το αστικό κείμενο προσφέρονται για κοινωνιολογική έρευνα και βρίθουν υλικού που άπτεται ποικίλων πανεπιστημιακών σχολών πέραν της δημόσιας ιστορίας, όπως η αρχιτεκτονική, η ανθρωπογεωγραφία, η αστική και κοινωνική ανθρωπολογία, οι σπουδές φύλων κ.ά. Μελέτες και έρευνες που θα μπορούσαν να προκύψουν από τη μελέτη των οδωνυμικών θα συμπεριλάμβαναν τη σύγχρονη (εθνική) οδωνυμική πολιτική και τις πρακτικές της, (γεω)πολιτικά μοτίβα στις σύγχρονες οδωνυμικές αλλαγές, τη σχέση του οδωνυμικού χάρτη με την εθνική ταυτότητα, το αστικό κείμενο και την ανάδυση υπάλληλων μνημών, την οδωνυμική εμπορευματοποίηση κ.ά. Παρελθοντικοί και σύγχρονοι κοινωνικοοικονομικοί και πολιτικο-ιδεολογικοί μετασχηματισμοί θα μπορούσαν να παρέχουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και οπτικών για τις οδωνυμικές σπουδές.

Βιβλιογραφία

Alderman, D. (1996). «Creating a New Geography of Memory in the South: (Re) naming of Streets in Honor of

- Martin Luther King Jr». *Southeastern Geographer* 36(1), σ. 51-69.
- Alderman, D. (2000). «A Street Fit for a King: Naming Places and Commemoration in the American South». *The Professional Geographer* 52(4), σ. 672-684.
- Alderman, D. (2002). «Street names as memorial arenas: The reputational politics of commemorating Martin Luther King Jr. in a Georgia County». *Historical Geography* 30, σ. 99-120.
- Alderman, D. (2006). «Naming Streets for Martin Luther King, Jr.: No Easy Road». Στο R. H. Schein (επιμ.), *Landscape and Race in the United States* (σ. 215-238). Νέα Υόρκη: Routledge.
- Alderman, D. (2008). «Place, Naming and the Interpretation of Cultural Landscapes». Στο B. J. Graham και P. Howard (επιμ.), *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity* (σ. 195-213). Μπέρλινγκτον, Βερμόντ: Ashgate Publishing.
- Alderman, D. (2020). «Commemorative Place Naming: To Name Place, To Claim the Past, To Repair Futures». Στο F. Giraut και M. Houssay-Holzschuch (επιμ.), *Naming Places*. Λονδίνο: Wiley-ISTE.
- Alderman, D. H. και Inwood, J. (2013). «Street naming and the politics of belonging: spatial injustices in the toponymic commemoration of Martin Luther King Jr». *Social & Cultural Geography* 14(2), σ. 211-233.
- Azaryahu, M. (1996). «The power of commemorative street names». *Environment & Planning D: Society & Space* 14(3), σ. 311-330.
- Azaryahu, M. (2011). «The politics of commemorative street renaming: Berlin 1945-1948». *Journal of Historical Geography* 37(4), σ. 483-492.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Κέιμπριτζ MA: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Κέιμπριτζ MA: Harvard University Press.
- Γιαννιτσιώτης, Γ. (2010). «Ο Άρης Βελουχιώτης επιστρέφει στη Λαμία. Διαμάχες γύρω από έναν μνημονικό τόπο». Στο Κ. Γιαννακόπουλος και Γ. Γιαννιτσιώτης (επιμ.), *Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη. Χωρικές προσεγγίσεις του πολιτισμού* (σ. 267-314). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Δρουμπούκη, Α. Μ. (2014). *Μνημεία της λήθης. Τχνη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*. Αθήνα: Πόλις.
- Forest, B. και Johnson, J. (2002). «Unraveling the Threads of History: Soviet-Era Monuments and Post-Soviet National Identity in Moscow». *Annals of the Association of American Geographers* 92(3), σ. 524-547.
- Graham, B. J., Ashworth, G. J. και Tunbridge, J. E. (2000). *A Geography of Heritage*. Νέα Υόρκη: Oxford University Press.
- Grenfell, M. (2011). *Bourdieu, Language and Linguistics*. Λονδίνο, Νέα Υόρκη: Continuum International Publishing Group.
- Halbwachs, M. (2013). *Η συλλογική μνήμη και ο χώρος, επιστημονική επιμέλεια-πρόλογος Α. Μαντόγλου, μτφρ. Τ. Πλυτά*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Hebbert, M. (2005). «The street as locus of collective memory». *Environment & Planning D: Society & Space* 23(4), σ. 581-596.
- Kitada, E. (2016). «Commemorating Racial Violence: Street Naming and Segregation in New York City, 1999». *Nanzan Review of American Studies* 38, σ. 21-34.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Οξφόρδη: Blackwell.
- Μπάδα, Κ. (2016). «Σιωπές και μνήμες της πόλης των Ιωαννίνων στη δεκαετία του 1940». Στο Ρ. Βαν Μπούσχοτεν κ.ά. (επιμ.), *Η μνήμη αφηγείται την πόλη. Προφορική ιστορία και μνήμη του αστικού χώρου* (σ. 229-247). Αθήνα: ΕΠΙ & Πλέθρον.
- Pred, A. (1990). *Making Histories And Constructing Human Geographies. The Local Transformation Of Practice, Power Relations, And Consciousness*. Λονδίνο: Routledge.
- Rose-Redwood, R., Alderman, D. και Azaryahu, M. (2018). «The Urban Streetscape as Political Cosmos». Στο R. Rose-Redwood, D. Alderman και M. Azaryahu (επιμ.), *The Political Life of Urban Streetscapes. Naming, Politics, and Place*. Λονδίνο: Routledge.
- Swanepoel, N. (2012). «At the crossroads of history: street names as monuments in the South African cityscape». *Image & Text: a Journal for Design* 19, σ. 80-91.
- Swart, M. (2008). «Name Changes as Symbolic Reparation after Transition: the Examples of Germany and South Africa». *German Law Journal* 9(2), σ. 105-121.